1-nji tema: ***Türkmen Türkçesinde sözlü ve yazılı olarak kendini tanıtma*** (Dilden ýa-da ýazuw üsti bilen özüňi tanatma)

Dersiň maksady:

- ✓ talyplara türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik gurluş aýratynlyklaryny öwretmek;
- ✓ talyplara türkmen diliniň sözlük hazynasyny we semantik aýratynlyklary öwretmek;
- ✓ talyplara türkmen dilinde dürli temelar boýunça öz pikirlerini yzygiderli, logiki taýdan dogry beýan etmekligi öwretmek,
- ✓ talyplara türkmen diliniň dürs ýazuw düzgünlerini öwretmek;
- ✓ olara orfografik taýdan ýalňyşsyz beýan etmegiň tärlerini öwretmek;
- ✓ talyplaryň türkmen dilinde sözleýiş medeniýetini we ýazuw endiklerini hem-de başarnyklaryny ösdürmek;
- ✓ dersde türkmen dilini we edebiýatyny oňat öwretmek üçin talyplaryň özara işjeňligini ýola goýmak;
- ✓ türkmen dili we edebiýat sapaklarynda tehniki serişdelerden peýdalanmak;
- ✓ türkmen dili we edebiýaty dersleriniň üsti bilen talyplarda watansöýüjiligi, zähmetsöýerligi, agzybirligi, ahlaklylygy, ynsaplylygy, türkmen milli we dünýä gymmatlyklaryna buýsanç, gözellige söýgi duýgularyny terbiýelemek.

Dersiň wezipeleri:

- talyplaryň türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik başarnyklaryny ösdürmek;
- talyplaryň sözleýiş dilini kämilleşdirmek;
- talyplaryň ýazuw we hatdatlyk endiklerini ösdürmek,
- talyplaryň sözlük üstünde özbaşdak işlerini kämilleşdirmek
- talyplaryň okama we düşünme ukyplaryny ösdürmek;
- talyplaryň gürrüň berme we ýazyp beýanetme endiklerini kämilleşdirmek;
- söz öwrenme endiklerini artdyrmak;
- terjime etme ukyplaryny ösdürmek…

Dersiň görnüşi:

- ➢ dilden düşündirme;
- ➢ ýazuwdan beýanetme;
- ➢ sorag-jogap arkaly berkitme;
- ➢ shemaly we tablisaly düşündirme;
- ➢ tehniki serişdeler arkaly düşündirme;
- ➢ ýumşuň kömegi bilen geçileni gaýtalama…
- ➢ öý işi tabşyrma…

Dersiň ýörelgeleri:

- türkmen filologiýasy baradaky bilimiň mazmuny bilen onuň beýan edilişiniň bitewiligini gazanmak,
- türkmen diliniň beýleki dersler we durmuş bilen baglanyşygyny üpjün etmek;

- edeplilik, dogry sözlülik, ynsanperwerlik, yzygiderlilik, sylag-hormat we ýaş aýratynlyklara dogry gelmek.
- ders we durmuş, teoriýa we praktika gatnaşygy esasynda olaryň özara baglanyşygyny üpjün etmek…

Dersiň usullary:

- talyplaryň özbaşdak işleri we ýumuşlary barlag etmek;
- **ACTIV Studio** we **Power Point** maksatnamalaryndan peýdalanmak,
- türkmen filologiýasy boýunça öwredilýän temanyň prezentasiýasyny geçirmek,
- diliň grammatik kategoriýalary bilen baglanyşykly kynçylyklarda **„akylly sagady", "akylly kompasy" "akylly şejeräni"** kömege çagyrmak,
- talyplaryň arasynda özara pikirlenme minutlaryny geçirmek;
- talyplaryň logiki yzygiderliligine, subut edijiligine ünsi güýçlendirmek;
- Dersde düşnükliligi we aýdyňlygy üpjün etmek...

Dersiň görkezme esbaplary:

- okuw kitaplary,
- gepleşik gollanmalary,
- ýazdyrylan ylmy çeşmeler,
- usuly gollanmalar,
- ses ýazgylary,
- degişli suratlar,
- tablisalar, çyzgylar,
- sözlükler,
- metbugat maglumatlary.

✓ **“Sözlü ve yazılı anlatmak” näme diýmek?**

- Bu ýerde ilki bilen “*anlatmak*” işliginiň doly we dogry manysy bilinmelidir.
- Şonuň üçin mugallym talyplara turuwbaşdan şol işliginiň türkmen dilindäki manysyny dogry düşündirmelidir
- Bu düşündirişden soňra dürli nusgalar esasynda ele alnan manynyň türkmen dilinde “beýan etmek” / “beýanetme” bolandygy anyklaşdyrylmaldyr.
- Türkmen dilinden alnan ýörite mysallar bilen beýan etmek bilen baglanyşykly iki sany adalga hakynda gysgaça maglumat berilmelidir.
- “**Beýanetme**” we “**beýannama**” adalgalary delillendirilip düşündirilmelidir.
- Sözleýjiniň sözleriň kömegi bilen haýsy hem bolsa bir temany, meseläni, pikiri ýa-da bir zat hakyndaky garaýşy dilden aýtmagyna, gürrüň bermegine “**beýanetme**” (sözlü anlatım) diýilýändigi düşündirilmelidr.
- Ýazýanyň (ýazyjynyň) harplaryň kömegi bilen haýsy hem bolsa bir temany, meseläni, pikiri ýa-da bir zat hakyndaky garaýşy yzygiderli we baglanyşykly ýagdaýda hata geçirmegine, ýazuwa salmagyna “**beýannama**” (yazılı anlatım) diýilýändigi düşündirilmelidr.
- Türkmen dilinde gepleşik bilen ýazuw biri-birine ýakyndyr, ýöne her biriniň ýoly aýrydyr.
- Türkmen dilinde dilden (sözlü) gürrüň bermekligiň (beýanetmäniň) özüne mahsus ýoly bardyr. Bu ýoluň esasy ulagy sözleýişdir.
- Häzirki zaman türkmen sözleýşinde diliň **gepleşik düzgünleri** ýörgünlidir. Munuň esasynda orfoepiýa ýatýar.

- Türkmen dilinde hata geçirmäniň, ýazuwa salmanyň (yazılı) (beýannamanyň) özüne mahsus ýoly bardyr. Bu ýoluň esasy ulagy ýazuwdyr.

- Häzirki zaman türkmen ýazuwynda diliň **dürs ýazuw düzgünleri** ýörgünlidir. Munuň esasynda orfografiýa ýatýar.

- Netijede, talyplar türkmen diliniň gepleşik düzgünlerini-de, dürs ýazuw düzgünlerini-de gowy özleşdirmelidirler. Bu düzgünleri oňat bilmeseler, beýanetmede-de, beýannamada-da kynçylyklara duçar bolarlar.

  - ✓ **Temanyň maksady nämeden ybarat?**

- Temanyň maksady adyndan hem belli bolşy ýaly özüňi tanatmakdyr.

- Dilden gürrüň berme ýoly bilen özüňi tanatmak

- Ýazuwdan hata geçirme, ýazuwa salma ýoly bilen özüňi tanatmak

  - ✓ **Maksada ýetmek üçin näme etmeli?**

  - Maksada ýetmek üçin edilmeli işler

- Özüňize degişli esasy maglumatlary ýygnamak
- Kişiligiňize degişli maglmatlary toplamak
- Maşgala agzalaryňyz bilen baglanyşykly maglumatlary ýygnamak
- **1-nji gönukme**. Ünsli okaň we Sonanyň özüni tanyşdyryşyna üns beriň.

- **Meniň adym Sona. Kakamyň ady Aşyr. Men birinji synypda okaýaryn. Joramyň ady Jeren. Men ähli**

sapaklarymdan bäşlik baha alýaryn. Synypymyzyň hemme okuwçylary gowy okaýarlar.

- Soraglaryň jogabyny depderiňize ýazyň we olardaky çekimlileriň aşagyny çyzyň.
- **1.Seniň adyň kim? 2. Sen näçenji synypda okaýarsyň? 3. Sen sapaklaryňa nähili ýetişýärsiň?**